

ДОКДО – АРХІПЕЛАГ СПОТИКАННЯ

В историческом разрезе рассмотрены взаимоотношения между Республикой Корея и Японией относительно территориальных прав на архипелаг Докдо. Приведены позиции этих стран, а также международных организаций и мирового сообщества по данному вопросу.

Relations between the Republic of Korea and Japan concerning territorial rights on archipelago Dokdo are discussed in historical aspect. Stances of South Korea, Japan and international organizations and world community concerning this question are covered.

Територіальні суперечки між країнами-сусідами існували споконвічно. І вирішувалися вони різними шляхами, в т. ч. й війнами. Зараз приблизно 50 країн світу мають територіальні претензії до сусідів. Скажімо, такі претензії до України мала Росія (острів Коса Тузла), Молдова (ділянки кордону біля села Паланка), Румунія (острів Зміїний).

Територіальні спори в ідеалі повинні вирішуватися шляхом міжнародного юридичного оформлення належності певної території до тієї чи іншої країни. Але, на жаль, у більшості випадків замість пошуків компромісів, шляхів виходу з територіальних криз держави намагаються демонструвати свою військову могутність, політичний тиск, що загалом призводить до ескалації конфлікту.

Територіальний спір вважається таким, якщо обидві сторони визнають його існування. Коли ж одна зі сторін не визнає цього, спір можна розглядати як територіальну претензію, яка виявляється у намаганні однієї з держав змінити на свою користь сформовані у відповідності до міжнародного права сучасні кордони. Територіальні претензії суперечать сучасному міжнародному праву, тому що, згідно з його нормами, всі зміни територій держав вирішуються на основі принципу самовизначення народів та націй або ж згідно з домовленостями між окремими державами.

Серед держав, що мають територіальні претензії до сусідів, особливо виділяються країни Тихоокеанського регіону. Своєрідним епіцентром претензій з приводу так званих "спірних територій" виступає Японія, політичні сили національного спрямування якої для підтримання свого рейтингу розв'язують конфлікти з Південною Кореєю, Китаєм, Росією з приводу територіальної належності островів Докдо (Такесіма), Сенкаку (Дяюй), Пескадорських (Пенхуледао) та Курильських.

Ще з біблійних часів існує усталене словосполучення "камінь спотикання", що означає наявність перешкоди на шляху до досягнення якоїсь мети або вирішення якогось завдання. Приводом для напруження відносин та взаємних територіальних претензій між Японією і Південною Кореєю, своєрідним каменем спотикання є архіпелаг Докдо (Токто, Такесіма). Обидві країни витрачають чимало сил та коштів на спроби довести одна одній і міжнародній спільноті, що ці острови споконвічно належать тільки їй.

Незважаючи на те, що Японія та Південна Корея є близькими географічними сусідами, яких поєднують тісні історичні, культурні та економічні зв'язки, ма-

ють спільні стратегічні інтереси, активно торгують одна з одною, політичні відносини між ними є досить прохолодними. Суттєвим фактором, що впливає на розвиток взаємовідносин між цими країнами, є так звана "політика пам'яті" або "історична політика" Південної Кореї, для якої 35-річний період японської колонізації (1910-1945 рр.) привів не тільки до зростання антияпонських настроїв, але і до проблем територіального характеру. Однією з цих проблем є назва Японського (Східного) моря, що була висвітлена авторами в статті "Східне чи Японське море – за і проти" (див: "Вісник", 2005, №1, с. 29-35). Іншою міждержавною проблемою є спір щодо державної належності островів Докдо. Саме ця невизначеність суттєво впливає на двосторонні відносини між Сеулом і Токіо та загалом на регіональну безпеку Північно-Східної Азії.

Архіпелаг як географічний об'єкт має декілька назв: Докдо (Токто) – "Самотній острів" (інший переклад – "Покинута острів") у Республіці Корея; Такесіма ("Бамбуковий острів") – у Японії; скелі Ліанкур (Liancourt Rocks) – у країнах Західної Європи та США (на честь французького китобійного судна "Le Liancourt", екіпаж якого відкрив ці острови в 1849 р. та наніс їх на карту). Російські моряки іменували архіпелаг на честь російських корветів "Менелай" та "Олівуца", приписуючи їх належність Кореї.

Докдо – це невеликий архіпелаг, що складається з двох островів (Содо і Тондо по-корейськи, Нісідзіма і Хігасідзіма по-японськи; обидва переклади означають відповідно "Західний острів" та "Східний острів") і 37-ми дрібних скель та рифів навколо них з географічними координатами 131°52' східної довготи й 37°14' північної широти загальною площею 187,5 тис. квадратних метрів (мал. 1). Відстань між островами становить 110-160 м, глибина протоки між ними 3-10 м. Висота над рівнем моря: 168,5 м Західного острова та 98,5 м – Східного.

На цих островах вулканічного походження зареєстровано 22 види птахів та 37 видів комах, хоча в недалекому минулому (на початку ХХ ст.) на них мешкала велика кількість морських левів, яких винищили японські мисливці для заготівлі шкіри після анексії цих островів Японією у 1905 р. Прилеглі до архіпелагу води багаті на морепродукти.

В районі островів холодна течія з півночі стикається з теплою з півдня, що створює сприятливі умови для поширення цінних видів морських тварин і рослин (цей регіон має один з найбільш значних запасів морепродуктів у Японському морі). Велике значення для судноплавства має транзитна

роль островів. Ще одним досить вагомим чинником у боротьбі за територіальну належність цих островів є підводні та підземні багатства надр регіону (за приблизними розрахунками, тут зосереджено близько 600 млн т газового гідрату, а також значні запаси марганцю та магнетиту; можливо, з часом тут будуть знайдені поклади нафти), що дуже важливо для обох країн з високим рівнем розвитку, які майже повністю імпортують енергоносії з-за кордону.

У Республіці Корея острови Докдо адміністративно належать до округу Улліндо провінції Кьонсан-Пукто, а Японія вважає ці острови адміністративною одиницею округу Окі префектури Сімане.

Острови не мають постійного населення. Тут розміщено південнокорейське поліцейське відділення, південнокорейська адміністрація острова та невеликий персонал, що обслуговує південнокорейський маяк.

Мал. 1. Загальний вигляд архіпелагу Докдо

Кілька історичних літописів фіксують факт управління островами Докдо стародавніми корейськими державами. В "Географічних записках історичної хроніки короля Сечжона" 1454 р. згадується про два острови в морі на сході, що розташовані недалеко один від одного – Усан (Докдо) та Мурич (Улліндо). Між ними в ясну погоду є добра видимість. Також ці острови згадувалися в "Історії держави Корея" (1530 р.), "Доповненому огляді земель Кореї" (1531 р.), "Енциклопедії Кореї" (1770 р.), у "Керівництві для ведення державних справ для монарха" (1808 р.) та в інших джерелах.

На стародавніх картах Японії (наприклад, "Повна карта восьми провінцій" 1592 р., "Дослідження провінції Окі" 1667 р., "Карта вод і земель Великої Японії" 1821 р. та ін.) острови Улліндо і Докдо або не були показані взагалі, або не прочитувалася чітка належність цих островів Японії, або чітко вказувалась належність цих островів Кореї. Першим зафіксованим дипломатичним документом взаємовідносин між Японією і Чосон (тогочасна назва Південної Кореї) з приводу захоплення чосонського рибалки японськими стала офіційна вимога до губернатора Цусіми 1696 р. щодо припинення незаконної рибної ловлі японськими рибалками біля вказаних островів, на що уряд Японії зреагував, відмінивши "Ліцензію на входження у води Такесіми (Улліндо)" і заборонивши плавання своїх кораблів у цих водах.

У 1904-1905 рр., під час російсько-японської війни, Корея опинилася під протекторатом Японії, а з 1910-го вся територія Корейського півострова та прилеглих до нього островів була повністю окупована та перейшла під керування японського генерал-губернатора. Острів Докдо в ці роки використовувався японцями у військових цілях (було побудовано радіостанцію, маяк, спостережний пост) для контролю проходження російських кораблів у цьому районі. З того часу і аж до завершення Другої світової війни продовжувалася епоха колонізації Кореї – "35 загублених років", один з найважчих періодів корейської історії.

У 1946 р., після визволення Кореї союзними військами від японського колоніалізму, було видано директиву верховного головнокомандувача союзними військами, згідно з якою до складу Японії увійшло 4 великих і близько 1 000 малих островів. У переліку не значилися острови Улліндо та Докдо. На картах, якими користувалися союзники 1946 р., ці острови були позначені як такі, що попадають під юрисдикцію Кореї. 15 серпня 1948 р. було проголошено утворення Республіки Корея і вся повнота влади була передана від США уряду новоствореної держави.

У 1951 р. підписано Сан-Франциський мирний договір між Японією та 48-ма державами-союзниками (набув чинності у квітні 1952 р.), який проголосував мир у Тихоокеанському регіоні та визначав правовий статус Японії після Другої світової війни. Згідно з цим актом, Японія визнавала незалежність Кореї, відмовлялася від усіх претензій до неї, а також зобов'язувалася передати Республіці Корея острови Чеджудо, Улліндо, Комундо та інші. В проекті договору було названо також острів Докдо. В процесі підписання договору прем'єр-міністр Японії докладав максимум зусиль, щоб острів Докдо згадувався як японська територія. І хоча така пропозиція не пройшла, але і в перелік територій, які Японія передавала Кореї, острів Докдо не увійшов. Саме на цьому факті базується неодноразові урядові офіційні протести, власне самі територіальні претензії Японії щодо вказаного острова, оскільки в договорі немає чіткого посилання на те, що він був звільнений від японської окупації у вересні 1945 р., коли був підписаний акт про беззастережну капітуляцію Японії. Також Японія вважає, що оголошення протекторату над Кореєю у 1905 р. та реформа адміністративно-територіального устрою Японії в лютому 1905 р., в результаті якої острів Докдо увійшов до складу префектури Сімане, відповідала на той момент нормам міжнародного права.

У 1965 р. було встановлено дипломатичні відносини між Японією і Південною Кореєю. Питання належності острова Докдо не було зафіксоване в документах, хоча японці намагалися домогтися передачі цих островів Японії, але корейське керівництво не пішло на поступки і, починаючи з цього року, на острові постійно знаходиться морський пост поліції Республіки Корея. З 1990-х років Республіка Корея активно займається господарським освоєнням території острова, збудовано завод з опріснення води, об'єкти інфраструктури для роботи й відпочинку поліцейських, моряків, інших службовців.

Новим поштовхом у боротьбі за острови Докдо стала ратифікація Японією і Південною Кореєю Конвенції ООН з морського права 1982 р., згідно з якою держави, що мають вихід до моря, одержують право встановлювати виключну економічну двохсотмильну зону. Невирішеність питання про територіальну належність островів породжує проблему встановлення межі двохсотмильної морської виключної економічної зони.

Важливо те, що острови визнані архіпелагом, а не поодиноким морською скелею, бо, згідно з міжнародним правом, поодиноким скеля, розташована в морі на великій відстані від суходолу, може вважатися нічийною територією. Цікава карта розміщена на офіційному сайті МЗС Японії, на якій відстань до материкової частини Кореї більша, ніж відстань до острова Хонсю (мал. 2).

Мал. 2. Карта з офіційного сайту Міністерства закордонних справ Японії (<http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/takeshima/>)

В останні роки Японія значно посилила пропаганду своєї позиції з приводу територіальних спорів з Росією, Республікою Корея, Китаєм, оголосила справжню інформаційну війну за острови. Щоб урегулювати належність островів Докдо, Японія неодноразово (в 1954, 1962 та 2012 рр.) пропонувала передати це питання до Міжнародного суду ООН, сподіваючись, що в територіальних спорах він врахує критерій ефективного управління територіями, але Республіка Корея щоразу відхиляла цю пропозицію.

Іншим кроком, що суттєво погіршив двосторонні відносини між Японією і Республікою Корея, стало проголошення префектурою Сімане (Японія) 22 лютого кожного року Днем боротьби за острів Такесіма, коли японці вимагають повернення "неправомірно окупованих японських земель" (свято відзначається щорічно, починаючи з 2005 р.). Кілька років потому черговий дипломатичний скандал виник через видання методичних рекомендацій для японських вчителів, у яких говорилося, що острів Такесіма є споконвічною японською територією.

У структурі Міністерства закордонних справ Японії навіть створено відділ Північно-Східної Азії, який фактично займається питаннями "спірних територій" на державному рівні. Для залучення молоді до

пропаганди цього питання активно використовуються анімаційні фільми, комп'ютерні ігри тощо. Цікавим фактом є офіційна прописка японців на територіях всіх спірних островів (тільки на островах Докдо прописано понад 100 японських жителів). Один з японських юристів-міжнародників запропонував визнати Докдо корейською територією і проголосити острови та прилегли до них води природним заповідником, де могли б проводити дослідження спеціалісти з усього світу.

Республіка Корея в свою чергу щоразу відзначає, що ніякого територіального спору довкола островів Докдо немає, оскільки вони є невід'ємною частиною їхньої держави історично, географічно, а також у рамках міжнародного законодавства. В державі було запроваджено святкування корейського Дня Докдо, який щорічно відзначається 25 жовтня.

У 1995 р. на острові Улліндо до 50-річчя визволення Республіки Корея було відкрито Музей Докдо (<http://www.dokdomuseum.go.kr>), в трьох залах якого представлено документальні й картографічні матеріали, як корейські, так і японські, які свідчать про належність острова до Кореї (мал. 3).

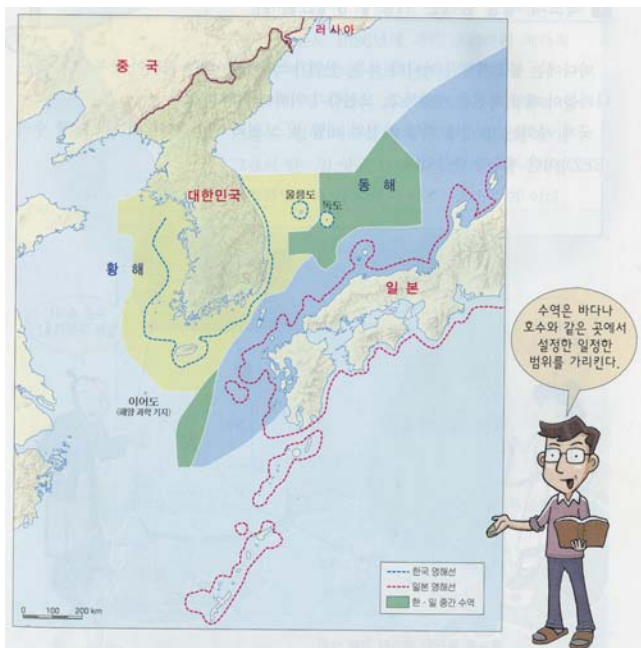

■ Dokdo museum seen from Dokdo observation tower on Mang hyang peak

Мал. 3. Музей Докдо на острові Улліндо

У 2008 р. було створено Науково-дослідний інститут Докдо (<http://www.dokdohistory.com>), який займається питанням комплексного і системного підходу до проблеми острова, вивченням територій і територіальних вод, рекламно-інформаційною роботою про Докдо, готує вітчизняних і зарубіжних спеціалістів з цього напрямку досліджень. Популяризацією даного питання серед широких верств населення є різноманітні заходи, такі, наприклад, як випуск науково-популярних видань для дітей (мал. 4), або проведення на островах Докдо у листопаді 2013 р. костюмованого шоу з демонстрацією зразків традиційного корейського народного одягу (мал. 5).

На офіційному рівні більшість держав і міжнародних організацій визнають спірність цієї території. Вони на картах біля назви островів не позначають їхню належність до тієї чи іншої держави або взагалі його не наносять. Офіційно на географічних картах країн світу острови мають назву Ліанкур (див. мал. 6 – фрагмент Міжнародної карти світу масштабу 1:2 500 000 1975 р. видання та мал. 7 – фрагмент карти з "Атласу світу" видання ДНВП "Картографія" / Harper Collins Publishers 2005 р.). Такі країни, як Росія,

Мал. 4. Сторінка корейського науково-популярного видання для дітей

Мал. 7. Фрагмент карти з Атласу світу (вид. 2005 р.)

Китай, Франція, Велика Британія, Німеччина, Монголія визнають належність цих островів Республіці Корея. Навіть непримиренний ідеологічний ворог, якою є для країни Північна Корея, в питанні острова Докдо повністю поділяє позицію Республіки Корея і навіть погрожує "будь-якими засобами зупинити агресію японських мілітаристів та обіцяє військову допомогу співвітчизникам на півдні Кореї для захисту її території".

На особливу увагу в цьому питанні заслуговує позиція США. Вважається, що саме дії США під час підготовки і проведення Сан-Франциської мирної конференції 1952 р., спрямовані на проамериканський вплив у цьому регіоні, обумовили появу територіальних спорів між Японією та її сусідами. У ці роки на картах США околиці островів Докдо були позначені як полігон для проведення навчань з бомбардування для літаків їхніх ВПС. На сучасних картах США острів позначається як територія Республіки Корея, тоді як на картах НАТО і ЦРУ острів позначено в межах кордонів Японії. Вашингтон не зацікавлений у погіршенні стосунків через територіальні спори між двома його політичними союзниками і закликає до мирного дипломатичного вирішення цього питання.

З огляду на сучасне політичне становище, найближчим часом не слід очікувати швидкого вирішення проблеми островів Докдо. Це ще раз підтверджує факт, що на картах, які готуються до друку, повинна бути вивірена не тільки геодезична, топографічна, картографічна та географічна складові, а й політична для того, аби не давати приводів для міжнародних конфліктів.

Література

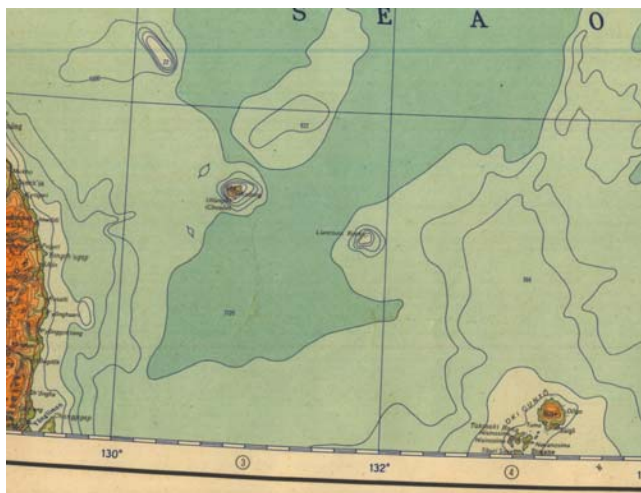
1. *История Докдо* // Фонд истории Северо-Восточной Азии, 2008. – 66 с.
2. *Прекрасный остров Кореи Токто* // Министерство иностранных дел и торговли Республики Корея. – 32 с.

Інтернет-джерела

3. *Докдо: Территория Корея*. Принципиальная позиция правительства Республики Корея по поводу острова Докдо // Министерство иностранных дел и торговли

Мал. 5. Костюмоване шоу на Докдо в 2013 р.

Мал. 6. Фрагмент Міжнародної карти світу (вид. 1975 р.)

Республики Корея. – Реж. доступа: http://www.mofat.go.kr/mofat/popup/2008_dokdo/lang/rus.pdf

4. *Иванов, А.Ю.* Южнокорейско-японские отношения через призму территориального спора вокруг острова Токто (Такэсима). – Реж. доступа: <http://www.warms-expo.ru/050049054050124057054057053.html>

5. *Ланьков, А.* Второй фронт для Японии. Конфликт между Сеулом и Токио может вновь вспыхнуть в любой момент. – Реж. доступа: <http://expert.ru/expert/2012/40/vtoroj-front-dlya-yaponii/>

6. *Но Тэ Чжун.* Территориальные споры на Дальнем

Востоке: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.10 ВАК РФ "Право и юриспруденция". – Реж. доступа: – <http://lawtheses.com/territorialnye-spory-na-dalнем-vostoke>

7. *Такэсима:* 10 пунктов для понимания проблемы о-вов Такэсима // Министерство иностранных дел Японии. – Реж. доступа: http://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/takeshima/pamphlet_r.pdf

8. *Эсаулова, Д.Е.* Сеул – Токио: попытки преодоления прошлого (2000-2011 гг.). // Ойкумена. – 2012. – № 1. – С. 34-42. – Реж. доступа: http://www.ojkum.ru/arc/lib/2012_01_05.pdf

Надійшла 14.05. 14

* * *

УДК 528.91

І. Л. Дрогушевська

ІДЕОЛОГІЯ І ПРАКТИКА РУСИФІКАЦІЇ ІСТОРИЧНОЇ ТОПОНІМІЇ КРИМСЬКОГО ПІВОСТРОВА

Рассмотрены исторические условия, идеологические принципы, законодательная база, этапы русификации и "советизации" исторической топонимии Крымского полуострова. Проведен анализ современной топонимии полуострова, убеждающий в негативных последствиях политики русификации – уничтожении сформированной тысячелетиями национальной топонимической системы Крыма.

Historical terms, ideological principles, legislative base, stages of russianization and "sovietization" of historical toponymy of the Crimean peninsula, are considered. The investigation of modern toponymy of peninsula is conducted. It indicated the negative consequences of policy of russianization – the elimination of the national toponymy system of Crimea which is formed during millenniums.

Вступ. Топонімія Кримського півострова, як і сам край, має складну та драматичну історію. Вона позначена етнічним, мовним, релігійним, культурним розмаїттям і зазнала впливу постійного протистояння різних культур на його території.

Кожному етносу притаманні власні назви географічних об'єктів. Політика радянської влади, характерною рисою якої були, крім іншого, масштабні "ідеологічні" перейменування географічних об'єктів, спричинила руйнівні зміни топонімічної системи, зникнення багатьох назв, які є цінними пам'ятками історії та культури народів півострова. Тому інтерес до історичної топонімії Криму тільки зростає.

Метою статті є дослідження стану сучасної кримської топонімії, висвітлення історичних тенденцій та особливостей процесу перейменувань географічних об'єктів Криму, особливо численних за часів радянської влади.

Аналіз попередніх досліджень. Вивченню історичної топонімії Криму присвячено праці І. Л. Белянського [1, 15], О. В. Суперанської [1], І. М. Лезіної [1], О. К. Шапошнікова [16], В. П. Санжаровця [13], Д. С. Челебі[єва] [23].

Ще на початку ХХ ст. кримський історик і краєзнавець А. І. Маркевич працював над рукописом "Топоніміка Криму". У 30-ті роки ХХ ст. він передав свою картотеку, яка нараховувала понад 21 тис. карток, лєнінградській Академії історії та матеріальної культури.

У 1998 р. вийшов словник кримських топонімів "Крым. Географические названия: Краткий словарь" (автори І. Л. Белянський, І. М. Лезіна, О. В. Суперанська). Автори словника здійснили величезну роботу, а видання словника стало першим солідним дослідженням кримської топонімії [1].

Нині над вивченням історичної топонімії працює кримсько-татарський дослідник Д. С. Челебієв (Челебі). Результатом його праці став виданий у 2007 р. перший том тритомного словника-довідника з історичної топонімії Криму "Башташ язы. Историческая топонимия Крыма" [23].

У 2010-му й 2011 рр. сімферопольське видавництво "Универсум" опублікувало науково-популярні збірники "Топонимика Крыма 2010" і "Топонимика Крыма 2011", у яких представлено результати робіт краєзнавця І. Л. Белянського, мовознавця О. К. Шапошнікова та інших дослідників кримської історичної топонімії [15, 16].

Виклад основного матеріалу. Особливості топонімічної системи півострова визначаються специфікою його історичного розвитку. У різні історичні епохи тут проживали різні народи, взаємодіяли різні культури. Унікальна та багата топонімія краю формувалася природним шляхом упродовж тисячоліть. Вона містить назви, що походять з іранських, грецької і тюркських мов. Остаточно вона сформувалася за часів Кримського ханства (XIV-XVIII ст.) [25].

Упродовж останніх майже двох з половиною століть Крим зазнав масштабних перейменувань

© І. Л. Дрогушевська, 2014